Сшиток 34. 16. марта 1923.
Ціна 15ц. 10 за $1.25
ДО НАБУТЯ У ВСІХ КНИГАРНЯХ

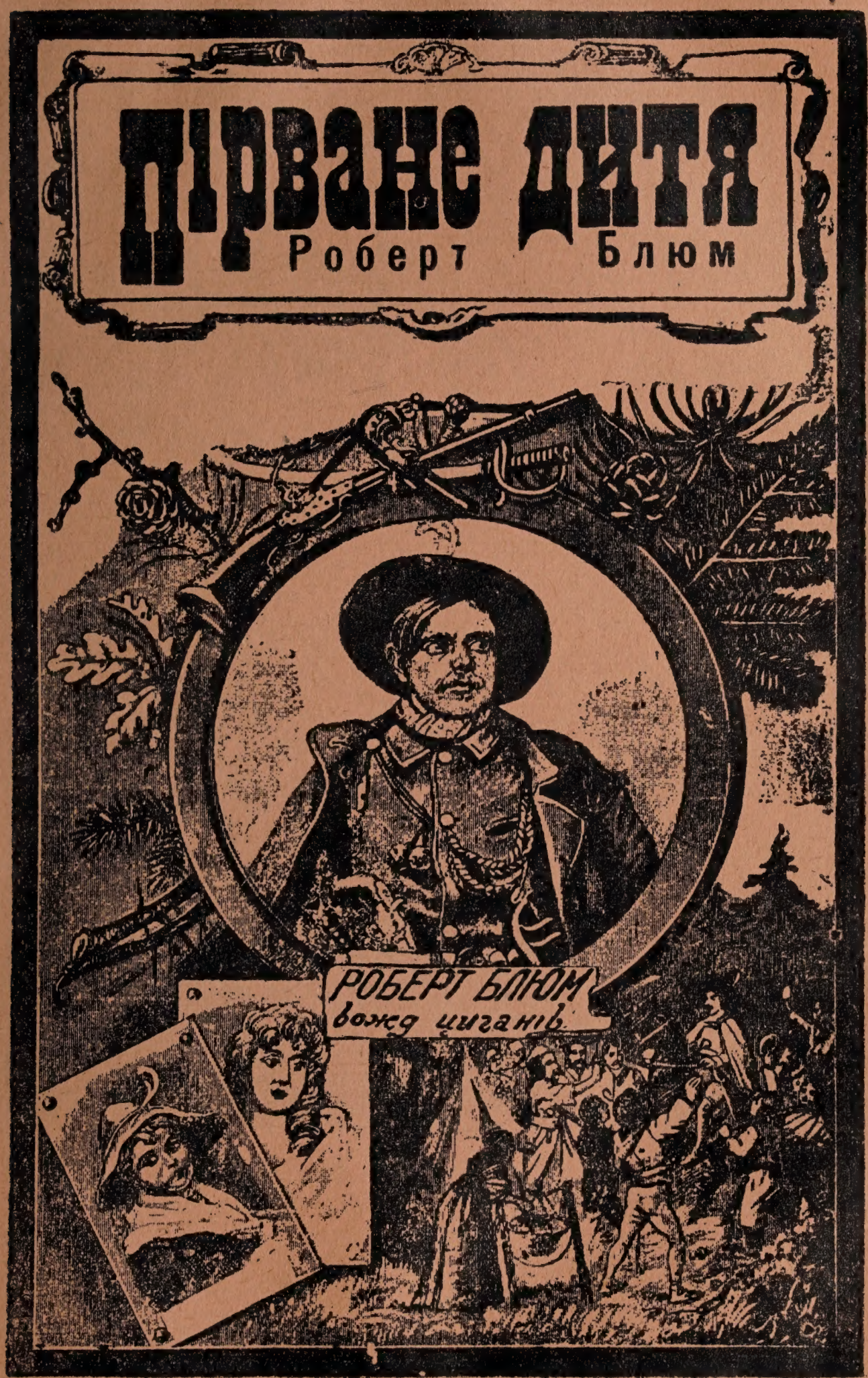

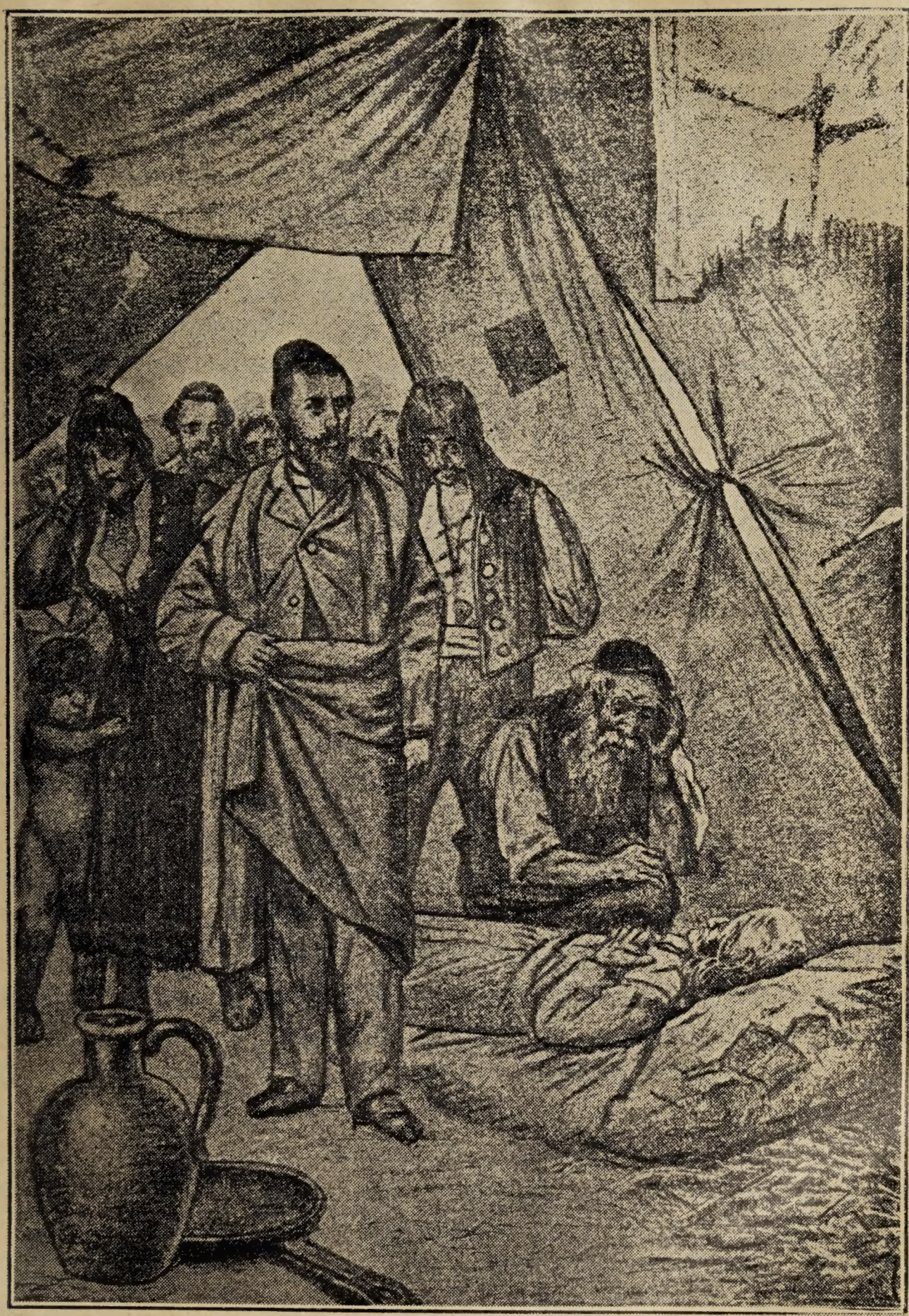

— Господь Бог самий осудив її!

— Не жадаю від вас довіря вже сьогодня, але я певна, що в будучности будемо спільно ділати, будемо йшли рука в руку. Вірю, що переконаєтесь, що мої наміри чисті. Так схочете спробувати? Чи схочете повірити в мої руки вашу долю?

А коли Аста подала їй руку, графиня здрігнула ся — недовіре знова ворохнулось — та за хвилю промовила слабим голосом:

— Мушу! Мушу віддати свою долю у ваші руки. Для мене нема вибору. Коби Бог змилосердив ся надімною, бо я вже так знесилена і зломана і так бажаю супокою — одного лиш супокою!

РОЗДІЛ CVI.

ДОЛЯ СПРИЯЄ.

Велике було обурене Едити та Лукії, коли після розпечатаня завіщаня опускали судовий будинок. Особливо Едита не могла заспокоїтись.

Прийшовши домів почали радити ся, що їм дальше робити. Лукія була зовсім безпорадною. Будучність представлялась їй в найгіршому світлі. Не вірила, щоб протест супроти правдивости завіщаня був принятий.

Едита вспокоювала її.

— Не трівож ся Лукіє! — сказала. — Журу остав для мене. Наразі уладимо особі спокійне, невибагливе житє а тоді подумаємо про будучність.

Лукія не могла зрозуміти сестриного супокою. В який спосіб запевнять собі хочби лиш невибагливе удержане.

Але Едита із вродженою енерґією наскорі вишукала відповідне помешкане, куди обі сестри перебрали ся жити. Відтак Едита пішла до адвоката, якому розповіла все про завіщане й просила, щоб він тим заняв ся.

Адвокат уважно вислухав, а відтак сказав:

— Коли пані бажають, щоб я заняв ся тою справою

— я на услуги. Але моїм обовязком є звернути вашу увагу на се, що не вірю в добрий успіх. Ви-ж самі заявили, що не маєте найменших доказів на се, що завіщанє підроблене. Так на чім же опремо наш протест?

Можливо, що й баронова не зможе поставити свідка, що був присутний при підписуваню завіщаня, та тоді судія зажадає присяги баронової — а коли вона присягне, ми справу програли!

Стало ся так, як адвокат предвидів. Баронова й її син присягнули, що померший в їх присутности підписав завіщанє, а тим самим його проголошено правосильним. Обі сестри відсуджено від їх домагань а наложено на них ще заплату судових коштів.

— Падлюки! — кликнула Едита, повернувши домів після скінченої розправи. — Треба було сподівати ся, що кривоприсяга їх не відстрашить. А однак правда мусить побідити! — додала пристрасно. — Не спічну, доки не докажу підлоти сих драбів!

— Чи судіям підпис не видав ся підозрілим? — спитала Лукія. — Що сказали знатоки?

— Заявили, що незручні букви походять із того, що рука нашого хоробою знесиленого батенька дрожала при підписуваню. Я однак впевняю, що в найлучшому разі вони правили рукою батька та всилували його до підпису. Та як мені се доказати? А хочби се навіть по часі вдало ся мені, то хто знає, скілько ще остане із всього майна!...

Таке вирішенє суду страшенно прибило Едиту. Кілька днів не могла заспокоїтись; майже не їла й не пила. Лукія журливо вдивляла ся в свою сестру й старала ся її заспокоювати, що їй вчасти повело ся.

Однак, після кількох днів новий несупокій обняв Едиту. Одної днини, зараз із рана, заявила Лукії, що має якусь важну справу залагодити й вийшла із хати. Коли вернула, Лукія запримітила, що сестрині очи почервоніли із плачу, та що вона лиш з трудом здержує сльози.

Едита сіла при вікні. В задумі не дочула коли втворились двері та на порозі станула Лукія. Нещасний вигляд сестри зажурив її дуже. Едита була блїда, ломила руки й тяжко зітхала.

— О, Боже! — говорила в розпуці. — Мушу се зробити. Нема иншого виходу. Вся моя надія була, що се не-

щасне житє вже скінчить ся та зможу свобіднійше відітхнути. Але ні — мушу дальше бороти ся із судьбою, а се так тяжко, так дуже тяжко. Як те все закрити перед Лукією?...

В ту-ж хвилю почула шарудінє — відвернула ся. Побачивши сестру, старала ся погамувати себе, але Лукія скоро підійшла до ньої та схвильованим голосом спитала:

— Що тобі, Едито? Маєш якусь тайну — жура тебе з'їдає! Едито моя, звір ся передімною, сим влекшиш свойому серцю.

Едита збіліла.

— Ні — ні, Лукійко — се ніщо! Я роздумувала... але се дурниця. Дитина ще з тебе! Чого-ж так сумно глядиш на мене? Що-ж маю тобі сказати, Лукіє? Дурниця — впевняю тебе. Лукіє не муч мене...

Із сльозами в очах відвернулась Лукія. Її боліло се, що сестра їй не довіряла. А була певною, що Едита закриває перед ньою якусь тайну.

Слідуючого вечера, коли сиділи разом, розмавляючи поважно, Едита потайки глянула на годинник. Лукія добачила як Едита здрігнулась. Скоренько зложила ручну робітку, піднялась та неспокійно стала проходжуватись по кімнаті.

— Тут так горячо — мушу вийти на свіжий воздух! — знагла заявила. — Крім того маю ще де-що поладнати.

Навіть не глянула на сестру, що неспокійно та журливо слідила кождий рух її.

— Хочеш вийти, Едито — таки зараз? Не хочеш, щоб я пішла з тобою?

— Ні, ні! — скоро відперла Едита. — Сама піду. Також не знаю, коли поверну?

Вийшла до сусідної кімнати, щоб перебрати ся. За декілька хвилин вернула, готова до виходу й подала Лукії руку на прощанє:

— До побаченя Лукіє! Читай тимчасом книжку. Читанє тебе займе, забудеш що сама остала. — Коли верну — не годна тепер знати! — докинула скоро.

Лукія з трудом боролась із сльозами. Не вміла пояснити собі такої наглої зміни в сестринім поведеню. А однак мовчала, не хотіла напирати на неї.

Едита звернулась до виходу.

— До побачення, Лукіє! — повторила й вийшла з кімнати.

Лукія прислухувалась до відгомону її ходу, відтак заломила руки та з болю заридала.

Від давних літ була самітною, опущеною. В дома, мачуха обходилась із нею наче із чужою, а коли втікла із дому, не менше самітною почувала себе в окруженю людий, де знайшла захист. — Нарешті віднайшла сестру — раділа, що віднайшла рідне серце, що її зрозуміє та поділить ся думками. Так було колись, як разом перебували в домі батька, але тепер: Едита змінила ся, дуже змінила ся!... Ніколи не згадувала про свою минувшину, де перебувала донедавна та що робила. Окружала її тайна, яку Лукія не була в силі збагнути...

Проминуло так дві години, а Едита не вертала. Надармо старалась Лукія розігнати свої скорбні думки, вони все вертали до сестри — не могла зрозуміти причини так наглої зміни.

Тишина кругом... Нараз — немов то чує скрипіт входової брами. Але ні, се лиш так причуло ся. Лукія взалась дальше рацювати. Робила механічно, всі думки її кружили коло сестри.

Що робила Едита в час тої розлуки? Чому так вперто мовчить? Чистий характер Едити виключав можливість...

Нараз здрігнулась Лукія. Вдивила ся в двері, за котрими почула якесь невиразне шарудіне. Робітка випала із рук. Якийсь дивний жах обняв її. З місця не могла ворухнути ся.

Злегка крикнула — почула виразне, хоч тихе стукане. І двері звільна відхилились а до кімнати увійшла якась в темну довгу загортку одіта женщина — лице її було сіткою закрите.

Побачивши її, Лукія схопила ся з крісла та, ні слова не будучи в силі промовити, вдивляла ся в прибувшу, що спинила ся при вході.

Минула довга хвиля. Незнакома хитнула ся а щоби не впасти, вхопила ся дверий. Лукіїн жах минув; наближила ся до незнакомої та піддержала її. Повела її до канапи. А коли положила її на канапу та сіточка зсунула ся із лиця, Лукія жахнула ся. Вистрашеними очима дивилась

на бліде, виснажене лице — пізнала.

— Лівіє! Милостивий Боже — Лівіє!

Її здавало ся, що то сон. Адже-ж се немислиме! А всеж таки... Старалась вібрати думки. Так — се Лівія — се вона, бліда, винужденіла — наче тінь яка!

Прибувша піднялась звільна. Очима стрівоженими, повними розпуки, вдивлялась в лице Лукії, що мимохіть заридала.

— Лукіє...

Оклик сей свідчив про незмірно великий біль прибувшої. Але він привернув Лукії рівновагу. Так — се не мана, се Лівія, її дорога Лівія!

— Лівіє! — Лівіє! — кликнула. Присіла на канапу побіч ньої та тулила її головку до своїх грудий.

Минула довга хвиля. Лівія тремтіла всім тілом — мало що не вмліла.

Лукію обняла трівога. Що стало ся із її подругою? Чому оставила дім Гальденів та сюди прибула?

Глянула на її лице. Страшне! Як се можливе, щоб людина в так короткому часі так дуже змінила ся?!

— Лівіє — ради Бога — що стало ся? — кликнула, із жалем вдивившись в її очі. — Скинь загортку, капелюх.

Се помогло. Відтак принесла із сусідної кімнати вино й подала виснаженій подрузї.

Але Лівія не була в силї вдержати шклянку в руках; шклянка випала із рук а бідна дівчина повалилась мов нежива на землю. На хвилю обняло її велике знесилене. За час вона втворила очі, а коли побачила похилену над собою подругу, вишепотіла:

— Лукіє, так менї недобре, так радаб я умерти!...

В її голосї тремтїв невисказаний біль а Лукія не була в силї слїз спинити. Але скоро отямила ся.

— Лівіє! — промовила благаючим голосом, рукою погладжуючи її волосє. — Годї попадати в розпуку. Щоб не сталось, не вільно теряти надії, що й нам колись ще всміхнеть ся щастє. Лівіє, ми були подругами, а що в нещастю ти мене віднайшла, се доказ, що й на дальше ти заховала приязнь до мене. Так, Лівіє, скажи менї, що стало ся та вір, що біль твій зараз скінчить ся; тобі лекше стане, коли виговориш ся, а разом може скорше знайдемо спосіб, щоб твій біль заспокоїти. Скажи Лівіє — чи

се може о Горста Вінтера ходить, що?

Лукія замовкла на вид такої безграничної розпуки своєї подруги.

— Ні, Лукіє! — сказала нещасна дівчина. — Для мене вже нема надії, нема сонця. Все пропало! Бог мене вирік ся і люди відступили. Ах вмерти — вмерти!...

Лукія із трудом лиш панувала над собою. Її зворушене було за велике.

Нагло Лівія схопила ся. В її очах блистіли ще сльози, наче перли, а її лице було смертельно бліде, голос її змінив ся — наче затверд.

— У людий нема серця! Вовки хижі! У мене також серце вбили! Все в мині завмерло. Так — все збайдужніло, завмерло. Сказали, що я убійниця ,з якою їм гидко братись. Прокляли мене. Тепер я вже без батьківщини, без пристановиска. І блукаю так з місця на місце, з хати до хати, аж мене звільнить від того смерть — та одинока моя опікунка, що знає ще милосердє — забере мене з собою в безконечні простори — в той другий світ, добрий, де остаточно зазнаю супокою!

В кімнаті настала глубока тишина. Лукія не мала відваги її перепиняти. Обняло її дивне почуванє. А лице Лівії дрожало; здавалось, начеб якась дивна думка нею заволоділа. Нараз схопила ся та приступила до Лукії. Похилилась над нею так, що Лукія почула її горячий віддих, а дивний погляд очий Лівії жахом її переняв.

— Лукіє! — знагла скричала нещасна дівчина. — Чому так дивиш ся на мене? Чому не заговориш? Чи в тебе також вмовили, що я убійниця та — що я стала гідною дочкою свойого батька? Ха, ха, ха! Дивний той світ. Дурниця все, що говорять про милосердє, про справедливість! Відчуваю гидь до сього світа, до людий та цілого житя! Але ще вистане мені сил! О так! Не хочу й не можу жити із тим клеймом, яке мені силою накинули. Знаю спосіб, що мене очистить із сього!... Прощаю тебе, Лукіє! Не обавляй ся, що убійниця Аделі стане тягаром для тебе — не бій ся! Вскорі вже знайду супокій!

— Лівіє — Лівіє! Що хочеш вчинити?

Лівія відвернулась.

— Що зроблю? Хочу просити милосердя там, де його без сумніву знайду. Смерть мене висвободить! А там,

в горі — нема ненависти, ні злоби! Не спиняй мене, Лукіє! Житє мені вже остогидло — ах! Супокою, супокою лиш бажаю!...

— Отям ся, Лівіє! Не знаєш, що робиш! Не забувай, що се гріх смертельний, що ніколи...

Але Лівія була вже за дверима.

— Лівіє! Ради Бога!

Та ще Лукія не вспіла вийти за ньою, коли почула з сіней якийсь глухий лоскіт.

При стіні, коло сходів, світилась мала лямпочка. При її слабому світлі добачила Лукія нещасну свою подругу, безпорушно лежачу на землі. Скоро наблизила ся до ньої та приклякнула побіч. Але Лівія лежала без руху.

Кілька хвилин Лукія вдивлялась в лице подруги, потім підняла очи до неба й, заливаючись сльозами, шепотіла:

— Дякую Тобі, Господи, що недопустив сю нещасну, щоб руку на себе наложила. Дай, щоб вона здобула рівновагу та щоб її душа зазнала щастя та супокою.

Не тратила часу. Із надлюдським з'усилем затягнула її до кімнати та положила на килимови. Відтак старалась її очутити. Але Лівія лежала безпорушно із замкненими очима, майже не дихаючи.

Лукію обняла трівога. Що робити?

І нараз прийшла нова думка — нова жура. Дотепер, занята Лівією, забула про сестру. А де вона — де Едита? Годинник вказував пів по десятій, а її ще не було. Чи стрінулоб її яке нещастє?

Не знала, що почати. Пожирав її несупокій, не знала що могло стати ся з Едитою.

Нараз із килима поніс ся хрипливий сміх. Лівія втворила очі та вдивила ся в стелю. Лице її горіло.

— Ні, ні! — я знала. Так — знала, що мене нагонить. Я — певно — а вжеж — я убійниця. Горсте! і ти також так думаєш! Всі так говорять — отже се мусить бути правдою! Де ти? Так — тепер так ціле житє остану самою та голод терпіти му. Все скінчене!

Лукія не ворухнула ся із місця. Вдивляла ся в хору, але слів її не розуміла. Догадувалась, що прийшло до зірваня між Лівією та Горстом, а однак не могла в се по-

вірити. Вонаж добре знала й майже певною була, що не могло дійти до того.

— Ходіть — батечку — ходіть! — горячкувала Лівія. — Втікаймо! Глядіть — он там! Не бачите? Гонять за нами! ходіть — ходіть — бо запізно буде! — Ні, ні! — кликнула нагло. — Я сього не зробила! Не вбивайте мене! Змилосердіть ся надімною! Таточку — таточку мій — ратуйте, ратуйте мене!

Схопила ся із килима. Диким поглядом повела по кімнаті. Лукія приступила до ньої та взяла її за руку.

— Лівіє — дорогенька Лівіє, заспокій ся. Ніщо тобі не грозить. Ходи — положи ся. Заспокій ся!

Лівія видивилась на неї, не пізнавала. Далась Лукії положити вигідно на килимови. Скоро замкнула очі — заснула.

Лукія побачила тепер, що Лівія є поважно хора. Засвітила світло та без гомону вийшла з кімнати. Вийшла на другий поверх та постукала в одні двері.

— Хто там? — спитав хтось.

Лукія заявила своє імя та спитала:

— Чи ваш син в дома, пані Гебер?

— Ні, пані! — відповіла жінка, втвираючи двері. — Ще ні — але як же ви виглядаєте? Ви-ж страшенно поблідли — що стало ся?

Лукія коротко розповіла, що стало ся, й зараз добавила, що Едита в якійсь пильній справі мусіла вийти із хати та що вона сама прийшла із проханем до сина пані Геберової, щоб він пішов до лікаря.

— Розуміеть ся, моя пані! — відповіла стара. — Але мій Бено не верне перед одинайцятою. Лікаря-ж треба сейчас. Я-б дуже радо сама пішла до доктора Лемпера, але мої ноги не скоро мене понесуть туди. Так можеб я остала коло хорої, а ви самі побіжіть по лікаря. Він живе недалечко, вулиця Вимінна, число 13.

Так і стало ся. Лукія ще дещо розказала пані Гебер, щоб знала, як поступити, коли-б Лівія збудила ся, після чого скоро відійшла.

Їдкий вітер обхопив її на вулиці. Прохожі зовсім не звертали уваги на неї, стараючись чимскорше добити ся до своїх хат.

В хаті, де жив лікар, дізналась Лукія, що він перед

годиною виїхав на село та не скоро верне. Порадили їй, щоб пішла до лікаря Боттена, що мешкав недалечко торговиці.

Але й того не було в дома.

— Пішов до цирку! — сказали їй,

Щож було робити? Третий лікар, якого адресу знала, мешкав дуже далеко. Наборзі рішила ся піти до цирку.

Тут тимчасом скінчило ся представлене та сотки людий виходили із того місця забави. Лукії не остало нїщо иншого робити, як приглядати ся цирковим гостям, чи між ними не загляне доктора Боттена, якого особисто знала. Що хвилї хтось її потручував. Поліція старалась вдержати порядок та вважала вельми пильно на безпеку публики, бо що хвилини під'їздили до цирку повозки. А серед такого натовпу людий не тяжко було о нещастє.

Нарештї, поштуркувана зі всїх боків, Лукія знайшлась аж біля малих дверцят, що вели до цирку. Очевидно були призначені для артистів, і тепер були заперті. Лукія стратила надію відшукати лїкаря, але рівночасно не була також в силї видобутись із межи такого натовпу людий.

Мимохіть прийшов їй на думку той вечір, коли із мачухою та її сином, Альфонсом, була в цирку. Тодї, як вертала домів, пішов за нею Альфонс та коли він нахабливо кинув ся на неї, та коли вже їй сил не ставало до оборони, тодї несподївано прийшла поміч. І вона думала про . . .

Нараз відвернула голову. Кругом нього прорідло. Саме втворили ся малї дверцята циркового забудованя та в дверех вказала ся якась панї із засїткованим лицем. Лукія почула її голос:

— Дякую, панам! — говорила незнакома та кивнула головою мущинам, що підводили її до фіртки.

Лукія пізнала сей голос. О, так!

Здержала віддих, вдивляючись в ту жінку, що, тривожно оглядаючись, почала скоро відходити.

— Нї — нї — навіть думати про таке не годить ся! Звідки-ж така думка, що Ед . . . .

Жінка із засїткованим лицем була від неї яких пять ступнів дальше. Вона також добачила Лукію. Спинила ся. Здрігнулась, а її уста прошепотїли:

— Лукія?!

Лукія скоро підійшла до ньої. Пізнала її.

— Едито! — кликнула. — Едито — ти, в цирку?!

РОЗДІЛ CVII.

ХТО БУВ МЕСТНИКОМ?

Сумерк спускав ся на землю. Із кітловини піднимали ся густі випари а з поміж них могучі гори проглядали наче які потвори.

В циганському таборі не кипіло житєм, як звичайно. Хоч ще світили обозні вогні, кидаючи химерні тіни на високі, старі дерева та хоч кругом тих вогнищ і тепер розсіли ся темні постаті, із короткими люльками в зубах, то весела розмова якось не клиїлась.

В сї околиці вони прибули із найкрасшими надіями, але завелись. Були знесилені та знеохочені. Хмарними очима вдивлялись перед себе, розважуючи невдачні наміри.

І стара Блянка також присїлась на почіпки але трохи подальше від них, в корчах, а лице закрила худими руками. Що станеть ся із ними, коли цигани частїйше вертати муть із порожними руками? — думала.

Давнїйше можна було дещо заощадити, тепер же не ставало навіть на нуждєнну поживу.

Стара зітхнула. Минули добрі часи, коли була молодою, веселою та жила безжурно. Минув та вже не вернеть ся прекрасний сон!

Нараз щось зашуміло в кущах. Стара розглянулась жахливо та аж крикнула в голос. Перед ньою стояв Тобі, що — подібно як Паольо — пропав був перед кількома днями.

Тобі мав хоробливий вигляд, а запалі його очі глядїли трівожно кругом.

Блянка мимохіть здріпнула ся.

— Звідки приходиш, Тобі? Бій ся Бога, як же ти виглядаєш? Деж ти був?

Його погляд блудив неавідомо.

— Оставте мене! Що се вас обходить, куди я ходив! Де дідусь?

— Я тут! — в ту-ж мить дав ся чути низький голос.

Перед ними стояв старий Марко, що незамітно наблизив ся до них. Тобі аж підскочив зі страху, неспокійним поглядом вдивившись в Марка що мірив його хмарним, пронизуючим поглядом та коротко спитав:

— Звідки приходиш, Тобі?

Тобі старав ся затримати відвагу очайдуха, але се не вдалось йому.

— Я хотів зробити се, що вже давно був задумав. Я мав надію, що зароблю на сьому прубі гроші! — відповів.

— Брешеш! — крикнув старий і вхопив його за рамя та став шарпати. Скажи, де ти подів річи, що потайки закрав із мойого шатра? Признай ся сейчас, инакше не зважати му, що ти є моїм внуком, кровю моєї крови, а прикажу тебе бити так довго, аж скажеш правду!

Тобі жахнув ся, але скоро здобув рівновагу та відповів:

— Не знаю, чого хочете, дідусю! Я річий не закрав, лиш Паольо, якого я спрінув на дорозі, саме тоді, як він свою добичу продавав старому жидови. Я кинув ся на нього, щоб видерти ваше добро, а коли я боривав ся із ним, жидиско втік із купленим добром. Тимчасом я поборов Паоля та присилував його віддати гроші, що дістав від жида. Паольо самий втік, обавляючись, щоб ви його не здігнали.

Хоч се оповідане могло бути правдиве, то все-ж таки Марко не довіряв свойому внукові. Сумне його лице не прояснило ся навіть тоді, коли Тобі витягнув із кишені мішочок із грішми та подав їх дідови. Не спускаючи очий із нього, він дальше спитав:

— Чому ти викрав у нас дівчину? Адже-ж ти знав, що за неї ми могли дістати великі гроші. Признавайсь, чому забрав дівчину?

Тепер Тобі вдавав великий жаль.

— Дідусю! — сказав. — Я дуже полюбив дівчину та жаль мені було, що її Блянка так мучила. Від ньої я дізнавсь потайки, що якийсь один богатий пан готовий за-

платити великі гроші за її зворот. Я тоді рішив придбати собі той добрий зарібок. Втік разом із ньою. Але, недалечко із відси, дівчина почала кричати та на її крик з'явив ся якийсь незнаний мені мущина, та він мене прогнав а дівчину взяв з собою!

— Чи се правда, що говориш Тобі? — спитав старий грізно, пронизуючим поглядом вдививши ся в нього.

Тобі хоч поблід, але видержав Марків погляд.

— Правда, дідусю! — відповів. — Зрештою скорше чи пізнійше потвердить се також Паольо.

— Паольо не верне ніколи! — втрутилась стара Блянка, що дотепер мовчала.

А по хвилї добавила, непорушно у даль вдивляючись:

— В глубокому лїсї — в самітному місцї — лежить тихий, неживий чоловік, що впав із руки убійника. Горе, трикрать горе убійникови. — Бог його назначив та кара його не мине!

Тобі скричав жахливо, а Марко вдивляв ся остовпілими очима в Блянку, якої дар віщованя нераз грозою проймав його.

— Стара снить! — сказав Тобі, силуючись всміхати. — Сама не знає, що плете!

— Мовчи! Стережи ся! — остерігав Марко.

А стара, мов із тяжкого сну пробудившись, підняла ся звільна, повела здивованим поглядом по присутних та шепчучи незрозумілі слова, наблизилась до свойого шатра.

Марко довго дивив ся за ньою, відтак звернув ся до свойого внука і сказав:

— Сим разом дарую тобі, але на будуче стережи ся! Буду тебе стеріг. Йди в шатро!

В годину пізнійше зібрали ся всї кругом казана, в якому кипів приладжений Блянкою акорт, напій у циганів вельми розповсюднений. Коли Тобі наблизив ся до Блянки, що всім наливала напій у чарки, стара здригнула ся і промовила щось, чого Тобі не розібрав. Він поблід, майже відрухово підняв чарку, але вона — немов не доглянувши його — кивнула на другу жінку, що їй помагала й та заняла ся дальше розділюванєм напою. Блянка відійшла. Тобі затиснув кулаки. Стара ставалась небезпечною для нього.

Вчаснійше, чим звичайно, пішли цигани спочивати. Один лиш не міг заснути — Тобі. Не міг позбути ся того страшного виду — викривленого лиця, місячним світлом осяяного у гробі. Він все переслідував його і в день і в ночі.

Ніщо не повелось йому: Ільона висмикнулась із рук, гроші мусів віддати, щоб втихомирити старого, ніщо не остало — лиш той один, страшний образ, що до безумства його доводив.

Була північ, коли якось зачув підозрілий гомін. Схопив ся і вийшов на двір.

Ніч була темна. Звільна посував ся туди, де стояла сторожа. Але нараз хтось схопив його із заду та кинув на землю. Тобі почув слова, висказані півголосом:

— Мовчи, коли тобі житє миле!

Та поки зрозумів, що се значить — добачив якісь дивачні постаті, що наближались до табора. В кілька хвилин світло смолоскипів осяяло прикру сцену.

Чужі сї люди, у дивачних уборах, окружили табор із всїх боків. Одні кинули ся на заспану сторожу, щоб її обезоружити, другі же уставили ся із пистолями в руках перед шатрами, щоб недопустити циганів до втечі.

Цигани схопили ся зі сну та з диким криком кинули ся до виходу. Счинило ся загальне замішанє та переполох особливо серед жінок.

Що се за люди, що так потайки влїзли в табор? Чого вони хочуть?

Всї видивились на стрункого, гарного мущину, що здавав ся бути ватажком сих людий. З повагою, наче володар який перейшов табор а його люди розуміли кождий хоч би найменший рух, та сейчас сповняли його приказы.

Наблизив ся до нього Марко, як найстарший з межи циганів, та нетерплячим та гнївним голосом промовив:

— Хто ви, що мов вовки серед ночі нападаєте на людий? Хто ви та за чим у нас шукаєте?

Незнакомий дивним поглядом зустрів старого, відтак звучним голосом заявив:

— Не бійте ся, старенький! В кого чисте сумлїнє —

тому ніщо злого не станеть ся. Не за добичею ми тут прийшли, але щоб покарати гріх. Будьте супокійні та вислухайте, що вам казати-му.

На його знак відступили люди від шатер, так, що цигани могли вийти. Хоч цілий той напад був для них несподіваним та незрозумілим, але так лице як і поведенє та слова незнакомого додали їм відваги.

А незнакомий так говорив:

— Серед вас перебуває один, Тобі зветь ся. З його причини ми тут явились. Одної ночі допустив ся він убійства, що до неба кличе о пімсту. Але був свідок того злочину. Тобі вбив свойого брата Паоля.

Серед загального переполоху ніхто не зачув крику Тобіго. Лежав він звязаний на землї, не будучи в силї ворухнутись. Із розжареними очима вдивляв ся в чужого, що здававсь бути післаним із неба местником.

Старий Марко впав на колїна й лице закрив долонями.

— Убійник є серед нас — знаю про се! Жадаю: видайте його, щоб отримав належну кару. Бог самий домагає ся пімсти. Нехай станеть ся Його свята воля! Ведіть до мене убійника!

Кількох циганів увійшло у шатро, але скоро вернули — не знайшли там виновника.

Тишина — від часу до часу перебивана хиба зойком старого Марка.

Чужий розглянув ся кругом. Спостеріг лежачого на землї злочинця і скоро підійшов до нього. Принесли смолоскип. Із жахливим криком Тобі закрив своє лице.

— Хто ти? — остро спитав незнакомий.

Тяжка мовчанка. Нікотрий із циганів не мав відваги зрадити винуватого та віддати його в руки местника.

Але підняв ся старий Марко і хитким ходом наблизив ся до незнакомого.

— Се той, котрого шукаєте — беріть падлюку, убійника. Хоч він є костию із моєї кости, вирікаюсь його! Не хочу більше знати його! Він наніс неславу на мою сиву бороду. Нехай же його не мине заслужена кара. Не належить він більше до нашого племени — хай буде проклятий!

— Отче! Дядечку! — Милосердя! Не оставляйте мене!

Але старий Марко, спертий на рамени приятеля, непевним ходом поволік ся у своє шатро.

Незнакомий приказав забрати убійника. Страх обняв циганів, коли бачили як його затягнули під дерево, та закинули на шию петлю.

Тобі боронив ся, мов божевільний. Надармо. Не міг висмикнути ся свойому призначеню.

Не зважаючи на його зойки та крик незнакомий промовив гнівливим голосом:

— Згадай про гріб у лісї під смерекою — згадай про ту бідну, нещасливу дївчину, що мала впасти жертвою твоїх похотий... За се має тебе стрінути належна кара! Господь Бог є всевидючим, навіть серед тихої, мовчаливої ночі. Так гинь, падлюко — не заслугуєш нї на що иншого!

А за кілька хвилин пізнїйше поніс ся проймаючий крик серед тихої ночі — люди стягнули петлю — убійника стрінула належна кара.

В голос ридали жінки та на колїнах просили Бога о милосердє над душею повішеного. У великому смутку споглядали на борикаючого ся зі смертю хлопця, якого страшний конець всїх прозою проймав. Навіть той незнаний відвернув ся, немов не хотїв глядїти на повісільника. Поволи вийшов вперед та, вказуючи на повішеного, сказав:

— За провину наступила кара! Тепер ще одно маю зробити: О скілько менї відомо, між вами знайшла пристановище гарна ,чужа дївчина, що походила із півночі, над якою Блянка нераз знущала ся. Не досить того, що стара силувала ту дївчину жебрати, але ще побивала її без милосердя та мучила її, скільки лиш могла... Хоч би її провина не була так великою, як того хлопця, то всеж таки повинна її стрінути кара за ті знущаня.

Цигани почали перешептувати ся гнївливо. Хоч всї боялися її острого язика, то однак її слова були великої ваги, бо була мудрою та вміла собі у всьому порадити. Проти власної волї, на приказ незнакомого, кількох циганів увійшло у шатро Блянки. За хвилю же вернули — без старої.

Дивно схвильовані були, як один із них наблизив ся до незнакомого і тремтячим голосом промовив:

— Пане, старої Блянки не можете карати — вона лежить на свойому леговиску — Господь Бог покликав її до себе.

Глубоко вражаючий крик слїдував після сих слів. Всї побігли в сторону шатра, всї хотїли бачити помершу. Навіть незнакомого так зворушило те все, що покликав кількох із своїх людий та враз із ними увійшов у шатро. Зараз, коли він увійшов у шатро, застрашені цигани відвернули ся від нього, а він наблизив ся до леговиска помершої. Через декілька хвилин остовпілий вдивляв ся в зморщене лице старої, на якому ще остав строгий вираз, відтак промовив незвичайно поважно:

— Господь Бог самий осудив її! Тут скінчилась моя робота!

Звільна, вельми поважно звернув ся до виходу. Застрашеними очима супроводили його цигани — відтак знова в голос почали заводити.

Незнакомий зібрав кругом себе своїх людий, а в кілька хвилин пізнїйше темні постаті, наче тїни, пропали помежи деревами.

Дивна, не мила тишина запанувала на далекому просторі. Лиш придавлені зойки жінок добували ся із шатра, в якому лежало мертве тїло. Про сон нікотрий із циганів навіть не думав. Пригоди минулих кількох годин до глубини їх зворушили.

В декілька хвилин після того, як забрали ся ті незнані люди, вийшов із шатра знесилений, горем прибитий Марко. Кругом зібрали ся його люди, а на їх лицях відбивало ся німе співчутє. Знали добре, як старець любив свойого внука, що так дуже був подібний до його передвчасно помершого сина. Нещастє се до глубини його потрясло — а одинокою потїхою для нього булоб також перенести ся у вічність і там получитись із сином та внуком. Тихо в розпуцї зітхаючи старець підняв голову.

— Поховайте обоїх! — сказав прибитим голосом — а менї позвольте сей час забрати ся із відси, бо тут я не в силї знайти нї потїхи, нї супокою!

Глянув в те місце, де повішений сконав — не міг дивитись, дрощем його проняло й він очі заслонив руками. Зовсїм не порушив ся, коли копали два гроби, а голова

його щораз то низше на грудь спадала.

Коли погребано обох трупів та серед тихої ночі поніс ся жалїсний похоронний спів, підняв ся старець та пошкандибав у своє шатро.

Поки ще лучі сонця вкрасили небо, цигани вибрались в дорогу. На шляху вказали ся навантажені вози а за ними йшли мущини та жінки, із спущеними головами, немов за домовиною помершого.

Першим возом поводив старець. Ще раз глянув в те місце, де скінчив житє той, що всяку радість житя йому забрав. І з його грудий добув ся тихий, корчем стягаючий плач. Страшенно знесилений відвернув голову а уста його тихо шепотїли:

— Боже, Боже! Допоможи менї, я-б також хотїв мати тепер супокій!

РОЗДІЛ CVIII.

ТЯЖКІ КАЙДАНИ.

Як лиш Леонїя Гальден охолола із жаху, якого зазнала з причини простацького поведеня її чоловіка, зараз пішла до кімнати Лївії, бо здавалось їй, що після прикростий, яких зазнала від Фридриха, вона мусить потїшити Лївію бодай кількома сердечними словами. Не прочуваючи нїчого втворила двері до її кімнати. На порозї спинила ся та дуже змішала ся, не заставши нїкого.

— Боже, де вона може бути? — шепотїла журливо й зараз задзвонила на покоївку, в надії, що вона зможе щось сказати де є панна Стеттен.

Не дізнавшись нїчого від покоївки, проходжувалась по кімнатї, вижидаючи повороту Лївії.

Колиж її нетерпеливо довге вижиданє скінчилось нїчим, вибігла з кімнати та почала допитуватись серед слуг, в тій надії, щоб від них дечого дізнатись. І на своє горе дізнала ся від старого слуги, Карла, що він бачив коли вона блїда та переполохана, вийшла з кімнати, що побіч

гостинної, та пішла до своєї кімнати.

Смертельно бліде лице було у Леонії — вона відчула, що Лівія підслухала її розмову із чоловіком. Чим довше над тим застановляла ся, тим більш певною того була та якийсь дивний сум її обіймив. Полюбила Лівію, як рідну сестру; молода дівчина була одинокою її потіхою в тяжких хвилях, які вона нераз переходила.

Обидливі слова Фридриха прогнали із відси ту нещасну дівчину, а Леонія, будучи свідком тої прикрої сцени, зрозуміла дуже добре, як се болючо бідну Лівію діткнуло.

— Ах, Боже, що Горст на се скаже, коли дізнає ся що нестало Лівії? — заливаючись гіркими сльозами, шепотіла Леонія. Він нічим не дасть себе потішити, а зовсім певно між ним а Фридрихом буде мусіло прийти до сутички.

Коли Леонія, стараючись заспокоїти себе, проходжувалась по кімнаті, нагло явив ся Фридрих Гальден, а його лице зраджувало великий гнів. Самий повечеряв і догодив собі вином, на що вказувало його червоне лице та лискучі очі. Замкнув за собою двері з цілою силою, а тоді диким ходом наблизив ся до Леонії та спинивсь перед нею у визиваючій поставі.

— Що-ж се має означати, Леоніє? Чи думаєш, що я маю зносити таке твоє поведенє? Як лиш тобі щось не подобаєть ся, так зараз втікаєш й оставляєш мене самого при вечері! Твойого поведеня я прямо не в силі зрозуміти! Сейчас вертай — бо що люди говорити муть?

Слова Фридриха її гірко діткнули. Він, що її всяке щастє відобрав, тепер ще відважив ся їй докоряти, зовсім не застановляючись над тим, як часто її обиджав своїм простацьким поведенєм.

— Що слуги говорити муть про се — думаю, Фридриху, що се тобі відоме. Дуже часто ти вже глузував із мене та докоряв в присутности слуг, а їх жалкуваня після того були для мене велыми болючими.

Перестань грати комедію, вона не зворушить мене! Остаточно шкода кождого слова — зійдеш на долину, чи ні?

А ся послушна жінка, що дотепер сліпо поступала пі-

сля його приказів та ніколи не знала власної волї, нагло схопила ся із місця і так сказала:

— Нї, Фридриху, не можу я тепер зійти з тобою на долину та про зовсїм байдужі справи розмавляти! Ти мене страшенно загриз, бо своїм простацьким поведенєм супроти Лївії ти довів, що вона мусїла оставити наш дім!

Змішав ся — глянув на неї, немов не розумів її слів.

— Лївія Стеттен напевно увійшлаб була до гостинної, колиб не твої слова, що її спинили в переднїй кімнатї. Я певна, що вона чула твої нїкчемні слова й зараз оставила наш дім... Що скажу Горстови, коли прийде та спитає про свою наречену?

Лице Фридриха Гальдена прибрало насмішливий вираз. Зареготав ся, а проходжуючись по кімнатї так до ньої говорив:

— Славити Бога, що сама оставила наш дім, а то я-б мусїв її попросити о се. У всякому разї дуже мудро вчинила ,що вибралась із дому, в якому не має найменшого права перебувати. Менї лиш дивно, чого се має тебе так гнївати?!

Після сих слів Леонїя залляла ся гіркими сльозами.

— Не маєш понятя, Фридриху, який страшний біль ти вчинив мойому братови. Коли Горст дізнаєть ся, що ти Лївію прогнав, готов навіть допуститись якого божевільного вчинку.

— А що-ж се мене обходить? — реготав ся насмішливо. — Аджеж я не залежний від твойого брата! Коли йому що не до вподоби, так може зовсїм не приходити до нас.

— Фридриху! — кликнула Леонїя, глубоко діткнена сими словами; схопила ся з місця та сміло станула перед ним. — Чи хочеш відіпхнути від мене одиноку людину, що в страшних для мене хвилях розраджувала мене? — кликнула з жалем Леонїя. — Знаєш дуже добре, чим є для мене Горст а мимо сього хочеш нас розлучити та відіпхнути від мене одиноку мою потїху?

Після тих слів Фридрих сильно змішав ся та здивований глядїв на блїде лице Леонїї, що перший раз в житю заняла супроти нього так рішуче становиско. Але зараз же впав в ще більшу лють і кликнув:

— Чи хочеш мене присилувати до того, щоб я ще й

твойому братови заборонив вступ до моєї хати? — Коли-б я се зробив, мав би супокій раз-на-все, бо він не завертав би тобі голови ріжними дурницями. А тепер досить того. Сейчас зійди зі мною на долину та зроби те, що до тебе належить!

Леонія, блїда як мертвець, тремтїла всїм тїлом і всею силою вхопила ся за поруче крісла, щоб не впасти на землю. Знала дуже добре сей палаючий погляд свойого чоловіка і знала, що в таку хвилю він легко може втратити рівновагу та допуститись навіть найбільш підлих вчинків.

Ще раз здобула ся на відвагу та спокійно промовила:

— Фридриху, будь вирозумілим, аджеж не можеш від мене вимагати, щоб сьогодня, коли я так знервована, була в силї додержувати тобі товариства. Я так змучена, що безуслівно потребую супокою! — І сейчас відвернула ся, зміряючи до передпокою, щоб лиш уступити з перед очий розгніваного чоловіка.

Поки ще однак вдало ся їй наблизити до дверий, почула нараз скаженїлий, хрипливий голос, добуваючий ся із грудий чоловіка. Дрощ пройшов по її тїлї, коли відвернула ся до скаженїлого Фридриха, що в ту-ж мить підійшов до ньої і, вхопивши напрасно за рамя, скричав:

— Останеш тут, Леоніє — чи розумієш мене? Ти хиба розуму збулась, що на таке рішила ся? Жадаю від тебе, що-б ти сейчас зійшла на долину, в противному разї я можу забути ся та допуститись якогось божевільного вчинку.

І як дійсний божевільний шарпав її за руку і кричав хрипливим голосом:

— Вже більше я не в силї тобі до розуму промавляти. Кождочасний поворот до хати та стріча з тобою грозою мене переймають. Найкрасше почуваюсь ще далеко від хати, коли зовсїм забуду, що ти є моєю жінкою!

Ридаючи силувалась вирвати ся із його рук, коли се він нагло так сильно вдарив її, що вона аж закрутилась і впала на підлогу. Тодї він, зовсїм не звертаючи уваги на її стогнаня, звернув ся до дверий та кликнув з гнївом:

— Тепер ти мене всилувала оставити власну хату. Скоро виїду й нї перед ким не таїти му того, що ти одна затроїла менї побут в дома.

Після сих слів Фридрих вийшов із кімнати, а Леонія

зболіла, в десятеро скорчена, блудила по кімнаті, шукаючи якого місця опору, але стратила тямку й повалилась на підлогу.

В чверть години після тої бурливої перепалки межи супругами, прийшов Горст, щоб дізнати ся, що поробляє його наречена. Змішав ся сильно, коли стрінув Фридриха, приготованого до подорожі, всідаючого у повозку. Скоро підійшов до нього та непевним голосом спитав:

— Знова вибираєш ся в дорогу, Фридриху?

Фридрих однак не привязував ні найменшої ваги до шваґрових слів, всміхнув ся злобно і скоро всів в повозку. В ту-ж мить фірман шмагнув коні й повозка пропала з перед Горстових очий.

Горст дізнав почутя, що його розою переняло, і зараз догадав ся, що між ним а сестрою мусіло дійти до якоїсь страшної сцени.

Скоро поспішив до хати, шукаючи Леонії. Зовсім не стукаючи у двері, втворив їх — але відскочив взад із криком, побачивши нещасливу сестру без тямки на підлозі.

Застрашений наблизив ся до неї, підняв із землі і довший час вдивляв ся в її сумне, смертельно бліде лице.

— Бідна, нещаслива Леосю, як страшно терпиш тепер! Коли-б ти була зовсім його не знала, почувалаб ти себе більш щасливою та здоровшою!

Довго заходив ся коло неї, поки привернув її до свідомости. Коли втворила очі та побачила брата, свобіднійше зітхнула, а на її блідому, виснаженому личку з'явила ся усмішка.

— Се ти братіку? — шепотіла жахливо а ціпко стискаючи його руку, вдивляла ся в нього, немов бажаючи впевнити ся, що дійсно має перед собою брата, а ні того ката, що так страшно знущав ся над нею.

— Заспокій ся, дорога Леосю — вговорював її Горст тремтячим голосом, побачивши які муки його сестра переходить — адже ж я при тобі! Будь же певна — ніщо злого не станеть ся тобі!

Гіркими сльозами залляла ся Леонія, почувши сї сердечні братові слова.

— Дорогенька, що стало ся тобі? Вискажи свої жалї передімною; скажи, що зайшло із Фридрихом?

— Ах, Боже, колиб ти знав, як він знущав ся надімною, як бив — ні, того я не в силі висказати тобі!

Погляд Горста, повний несупокою, спочав на личку Леонії, відтак тремтячим голосом він спитав:

— Де Лівія? Чому її нема коло тебе?

— Ах, Боже! Лівія є...

Не могла дальше говорити. Страшним жахом перенята, майже в горячці, кинула ся братови в обійми.

Студений піт виступив Горстови на чоло, бо відчув, що сей розстрій у Леонії був у звязи із Лівією.

— Говори Леосю! Перестань заспокоювати мене а скажи щиру правду, що стало ся із Лівією?

Леонія глубоко зітхнула, відтак, здобувши рівновагу, сперла голову об братове рамя і розповіла йому про все, що перебула з чоловіком. Нічого перед ним не закрила, навіть тих обидливих слів, якими Фридрих Лівію наділив.

Горст, почувши сї слова, схопив ся із місця та, страшним гнївом палаючи, проходжував ся по кімнаті. Сильно затиснув кулаки та лиш жалів, що його шваґро виїхав та він не має на кому пімстити кривди, якої зазнала і сестра і наречена.

— Як се Фридрих міг відважити ся щось подібного говорити Лівії? Представляю собі, як він глубоко сим вразив її та як тяжко тепер буде їй здобути давну рівновагу. Ах, Боже! Колиб я був скорше приїхав, не дійшлоб до таких сцен.

І наблизивши ся до ньої, лагідно вхопив її за руку та із сильним напруженем слухав дальше її оповіданя. На вістку, що Лівія кудись забрала ся, весь задубів, відтак ноги почали під ним дрожати а очи кровю набігли.

Коли-б знав, де вона в сю хвилю находить ся, він би сейчас злинув до ньої та осолодив би їй ті гіркі хвилї. Тепер же застановляв ся над тим, що має почати та де саме її шукати.

Леонія, побачивши як болючо ся вістка його дїкнула, кинулась йому на шию, та ридаючи шепотїла.

— Брате! Не попадай в розпуку! Не трать надії. Ти напевно Лівію знайдеш!

— Ах, Боже! — кликнув Горст в розпуці. — Де-ж мені шукати Лівії? Колиб я бодай знав, в якому напрямі

вона пустилась, я-б пішов за нею хоч би на другий конець світа!

Кинувши оком на нещасну свою сестру, заспокоїв ся троха і сказав тоді:

— Бідна Леосю! Так се тому Фридрих так скоро виїхав, що мене із далеку побачив!... Я-б рішучо був за тим, щоб ти вже раз скинула із себе сї кайдани, що можуть тобі навіть згубу принести!

Чи хочеш ціле своє житє так скапарати в безнастанній журі, ніколи ніякої радости не зазнавши? Ні, Леосю! Довше із сим чоловіком тобі годі жити! Він не заслужив собі на твою любов!

Леонія, бліда як мертвець, відповіла:

— Ні, братіку, сего не можу вчинити. Що люди сказали-б на се? А як розвідка, стрічу ся скрізь із погордою!

— Сим не жури ся Леосю! — кликнув Горст. — Тобі, як моїй сестрі, ніхто зла не зробить. Горе тому, хтоб відважив ся тебе зневажати. Не нажидую тобі тепер моєї думки, дорога сестричко, сама роздумай над сим, а певно признаєш, що тобі добра бажаю.

Після сих слів відвернув ся та приступив до вікна, щоб троха прийти до рівноваги.

Леонія, із віддалї приглядаючись братови, бачила, яку тяжку боротьбу він веде із собою, не знаючи що стало ся із дорогою Лівією та де має шукати за нею. Забуваючи про власне нещастє, терпіла враз із братом а звертаючись до нього так сказала:

— Братіку — на хвилю забудь про мене та займи ся недолею Лівії. Як лиш її знайдеш, постарай ся сейчас мене про се звідомити щоб і я могла станути вам обоїм до помочі.

Горст зворушений сими словами, притиснув сестру до серця та шепотів:

— Щоб Бог тебе благословив, ти чиста, шляхотна душе! Тепер я вийду, дорога сестричко, хоч не мало й тобою журю ся. Непевність, що стрінуло Лівію, так мене мучить, що довше я не в силї тут бути; піду до пана Стеттена, може він взяв її в опіку.

— Так, зроби се як найскорше — сказала Леонія — коби Бог допоміг тобі вернути із успіхом.

Горст вийшов, а Леонія довго стояла при вікнї та

блудними очима слідила напрям його дороги. Смертельно змучена, впала на крісло та почала роздумувати над способом як вийти із того критичного положеня.

— Що-ж мені почати? — шепотіла сама з собою Леонія. — Чи маю скинути із себе сей тягар, що так душу мою прогнітає? Ах, Боже! Змилосерди ся надімною, освіти мене, щоб я знала як в сьому рішитись!

РОЗДІЛ СІХ.

НА ЖИТЄ ТА СМЕРТЬ.

Минуло кілька днів, від коли Блюм із двома своїми товаришами майже чудом охоронив ся перед смертю. Сонце, що цілісїньку днину кидало на землю свої палаючі лучі, пішло на спочинок — а тоді доперва три подорожні, знесилені сим сонічним жаром, троха очутились, а на їх лицях розмалювалась веселість.

І так, звільна, найшли ся в якійсь дикій, повній пропастий околиці. Як далеко лиш оком сягнути, всюди лиш незмірні сторчаки, немов кладовище гір та скал, верхами своїми майже до неба сягаючими. У підніжа сих гір є страшні пропасти, що діставшу яку жертву, раз-на-все позбавляють її радостий денного світла.

Блюм і Джек на вид того всього остовпіли зі страху. Довший час не могли отямитись, коли се Алї-бен-Деббах промовив:

— Хто не знає сих гір і провалів, сей на вік пропащий. Але Алї-бен-Деббах тут добре обзнакомлений та знає, де можна свобідно та безпечно спочати.

— Показуй нам дорогу — просив Блюм — може нам і не доведеть ся стрінути із Дар'ян-Беєм.

— Правдоподібно Дар'ян-Бей вже знає про наш тут побут — заявив Бедуїн. — Скрізь він має своїх донощиків, перед якими ніхто не може заховати ся.

— Чи думаєш — спитав Блюм — що він нас і в пропасті відшукає?

— Він кожду знає — відповів Бедуїн. — Але Алї-бен-Деббах знає ще більше — знає один провал, яким незамітно можна дістати в табор короля пустинї.

Зараз ке вибрали ся в напрямі того провалу. Позсїдали відтак із коний, та вели їх за поводи, і так звільна наближали ся до того місця. Місяць підняв ся на небо, та освітив гори та скали, що їх грозою проймали.

Товариші спинили ся, коли Бедуїн заявив, що вони находять ся вже побіч того провалу, що веде до властивої мети.

— Не можемо тут коний уживати — остеріг Бедуїн — але схоронимо їх у вузкому провалї, а самі скоро рушимо в дальшу дорогу, поки ще ніч. Коли день настане, моглиб нас доглянути Дар'ян-Беєві донощики, а тодї ми пропали.

Блюм, роздумавши над словами Бедуїна, признав його раду як добру, а хоч, після стільки невигод, бувби радо положив ся спати, то однак рішив ся йти дальше.

Переглянувши кріси та пистолї, в трійку вийшли із проломy і шукали дороги, щоб понести поміч увязненим. Під проводом Алї-бен-Деббаха перейшли понад берегом ріки й незабаром наблизили ся до стрімкої скали через яку переправа була майже немислимою. Із великим трудом вдало ся Бедуїнови протиснути щілиною.

За його приміром пішли Блюм та Джек — коли се той послїдний впав, крикнувши із болю.

Здивований Алї-бен-Деббах відвернув ся, не міг однак розпізнати, що стало ся. Блюм, в страху, що крик Джека може їх зрадити, похилив ся над ним та з гнївом воркнув:

— До чорта — що робиш? Хочеш ту голоту на нас навести?

— Поможіть, панове! Поможіть менї! — благав Джек шепотом. — Дальше не можу!

Блюм побачив тепер, що голова та грудь Джека вже на другому боцї щілини, а ноги на сьому. Бедуїн також, що перший протиснув ся крізь щілину, зрозумів, що стало ся. Почав тягнути Джека до себе, заохочуючи Роберта:

— Допоможіть, пане, бо менї самому не вдасть ся!

Із трудом здержуючи сміх, Блюм почав попихати поперед себе Джека, аж нарешті він протиснув ся крізь щілину. Дійсно, вона не була обчислена на таких прубасів, як Джек.

Дуже змучений, станув Джек по другій стороні, а за ним із невеликим трудом протиснув ся також Блюм.

Але тільки що перейшли шматок дороги — Бедуїн спинив ся, і вказуючи на розтягаючу ся перед ними глубоку пропасть, сказав:

— Одинока наша дорога; найперше мусимо видерти ся на отсю скалу. Се тяжко! Дорога — як бачите — стрімка та небезпечна. Там, в низу, смерть нас чекає. Так уважно!

Бедуїн почав дерти ся в гору. Найменше охоти до тої переправи мав Джек. Весь тремтів та лиш на рішучий зазив Роберта рішив ся піти за приміром своїх товаришів. Дійсно, треба було надзвичайної осторожности, щоб не полетіти в низ!...

Нарешті дістали ся на першу а відтак на другу скалу. Що правда, руки їхні були подерті, але найбільша небезпека минула. Сходжене в долину було лекше та вигіднійше. Кілька разів спочиваючи, дістали ся нарешті у вузкий а глубокий пролом.

Було ще темно.

Алї-бен-Деббах спинив ся і шепотом промовив:

— Осторожно! Невелика віддаль ділить нас від обозу Дар'яна-Бея. Послухайте: Коли вам покажу стежину, що веде в обоз — розділимо ся. Знаю ще другу дорогу, якою дістану ся туди незаприміченний. Попереджу увязнених, що поміч близька.

— Попередиш увязнених? — кликнув Блюм. — Я відведу тебе, щоб...

Бедуїн махнув заперечуючи рукою й рішучо промовив:

— Алї-бен-Деббах самий піде! А ти, пане, коли станеш перед Дар-ян-Беєм, будь осторожний, бо король пустинї дуже підступний та зрадливий — він та його прибічні. Алї-бен-Деббах буде вас стеріг, пане. Але ви ужийте і ножів і крісам прикажіть заговорити, коли вони ваших слів не схотять вислухати... Ходім!

Перебувши коротку дорогу, спинили ся межи двома скалами, що майже стикали ся разом. Із немалим трудом протиснули ся крізь вузку щілину. Перед ними знова піднимала ся в гору могуча скала. На західній стороні були сходи, немов нарочно людською рукою виковані. Знимали ся в гору.

— Сюди йдіть! — вказав Алї-бен-Деббах і шепотом додав: — На горі звернете на схід і так дійдете до мети. Хай Аллах буде із вами.

Се кажучи Алї-бен-Деббах подав ся взад і пропав їм з очий.

Дивне почуманє обняло Роберта, коли знайшов ся так близько короля пустинї. Бог знає, що його тепер чекає, коли його намір не вдасть ся? Коли підступ Дар'ян-Бея...

Однак Блюм зараз зрівноважив ся. Джек не повинен доглянути у нього непевности, бо він — Джек — зовсїм стратить тодї відвагу.

— Джек, голова в гору! — заохочував Блюм. — Ходить о свободу а може навіть о житє дочки твойого пана! Вперед же! Не забувай перестороги Алї-бен-Деббаха: „очі отверті та осторожність!"

Джек кивнув головою. Осторожно піднимали ся по сходах в гору. Зараз при послїдньому степеневи вела вузенька стежечка. Сьою тепер дерли ся щораз висше в гору і нагло — побачили перед собою у віддалї якісь старі руїни. Тут скінчила ся їх стежка. Тепер мусїли спустити ся в долину, щоб опісля знова розпочати мандрівку вгору. Була се дорога небезпечна та утяжлива. Джек все приставав, не зважаючи на Робертові накликуваня.

Наближали ся до тих руїн, що лежали перед ними, наче темна стїна гори. Про двері, про вхід до тих руїн не було що навіть говорити а помимо чуйних наслухувань ніякого знаку житя не завважили. Тим більше осторожними були; ножі мали в приготованю.

Йшли досить довго вже попід мурами тої будівлї. Нагло Джек вхопив Роберта за рамя і вказав на вузкий отвір у мурі. Блюм наблизив ся туди й протиснув ся на широкий майдан.

Нараз почув по другому боцї — де оставив Джека — крик. Побіг до отвору і побачив як трох людий, із кріса-

ми в руках, наближало ся до Джека. Один із тих людий спитав його, що він за один та за чим тут шукає. Бідний Джек тремтів всім тілом, не розумів чого хочуть від нього. Роберт скоро протиснув ся крізь отвір і нагло — наче із під землї виріс — станув перед Бедуїнами. Джек аж свобіднійше відітхнув.

Здивоване відбило ся на лицях Бедуїнів, коли так нагло побачили Роберта, і вони кругом розглянули ся чи ще де нема його товаришів. По хвилї звернув ся один із Бедуїнів до Роберта і спитав його:

— Що ви за одні та за чим тут шукаєте?

— Ми подорожні! — відповів Блюм. — Змучені та прагнущі. Просимо вас о спокійне місце на кілька годин та о їдженє і напій, за що радо заплатимо!

Не відповідаючи на се, спитав Бедуїн:

— Як же ви сюди прибули? Хто вам казав, що тут людий знайдете?

— Ми не знали! Случай нас тут спровадив! — відповів Блюм.

Бедуїн замовк, здавалось надумував ся, що зробити. Нараз спитав:

— Хочете заплатити за се, чого бажаєте?

— Так сказано! — відповів Блюм.

Бедуїн наскорі переглянув ся із своїми товаришами і сказав:

— Так ходіть. Дамо вам, чого бажаєте!

Але Блюм запримітив погляди Бедуїнів. Не ворухнувшись із місця спитав:

— Приймаєте нас в імени пророка?

Очи Бедуїна блиснули зловіщо, але змовчав. Спокійно, немов не розуміючи питаня, пішов дальше, причікуючи щоб і ті за ним пішли.

Блюм і Джек стояли непорушно, а перший із них повторив своє питанє:

— Я питав, чи даєте нам пристановище в імени пророка. Чому не відповідаєш?

Бедуїн відвернув ся і сказав:

— Я-ж вам говорив, щоб ви пішли із нами! Чогож чекаєте?

— Бо в словах твоїх криєть ся зрада — твої слова є

підступні! — сміло відповів Блюм. — Коли ти не хочеш бути нам ворогом, то чому не приймаєш нас в імени пророка?

— Хочеш мене присилувати? — крикнув Бедуїн і грізно приступив до Роберта. — Будь же осторожний, чужий чоловіче!

Роберт найперше кивнув на Джека а тоді сказав до Бедуїна:

— Вступи ся, ми підемо дальше!

— Куди? — спитав Бедуїн.

— Ідемо геть із відси — відповів Блюм — коли ви нам не щирі. Повтаряю — відступи ся!

І зробив рух, немов хотів пройти побіч нього. Але Бедуїн крикнув:

— Стій! Тут останете!

Блюм змірив його здивованим поглядом:

— Хочеш мене присилувати, щооб я тут остав, коли хочу відійти!

— Не підеш! Не вернеш більше у низ — ні ти, ні твій товариш!

І звернув ся до Бедуїнів і видав якийсь дивний крик, щось наче:

— Краагее!

На лици Роберта появила ся усмішка, коли побачив, що Бедуїни звернули свої кріси до нього.

— Спустіть свої кріси — кликнув — а то дізнаєтесь, що мої кріси скорійше та влучнійше цілять!

— Собако! — кликнув найстарший із Бедуїнів. — Ти поважив ся нам грозити? Знай, що ти є в таборі короля пустині, Дар'яна-Бея, а ніхто чужий сього місця живим не оставив. Здохнете собаки!

І напрямив кріс на Роберта. Той однак надіючись того завчасу попередив його: впав вистріл і Бедуїн повалив ся на землю.

В туж мить впав стріл із кріса другого Бедуїна. Куля зірвала капелюх із Робертової голови. Але майже рівночасно стрілив також Джек; вистріл був влучний і другий Бедуїн впав мертвий.

Третий також був підняв кріс, але видно надумав ся і великими скоками почав втікати, очевидно в напрямі

забудованя. Але се йому не вдало ся. І він також впав від Робертової кулї.

Врадуваний так скорою побідою, Джек почав танцювати. За те Блюм був поважний та сумний:

— Не радій так дуже! — сказав. — Небезпека тепер ще більша. Незабаром прийдеть ся нам розправити із цїлою бандою, що вже не так легко піде!

Блюм не сумнївав ся, що незабаром виринуть нові вороги. Він не довіряв підступним Бедуїнам. Вижидали довший час на тому місцї, а доперва, коли не запримітили нїщо підозрілого, посунули ся дальше, звертаючи на боки пильну увагу.

Дістались тепер на широкий майдан. Нї живої душі не слїд було. Тимчасом прорідла сутїнь а незабаром мало виринути сонце. Блюм звернув увагу, що на правій сторонї є прибудоване наче яке крило, а що там було много отворів, подібних до вікон, то догадав ся, що там певно є мешканя.

Але чи дійсно тут мешкав хто із живих?

І підчас, коли Роберт хотїв в ту сторону звернутись, нагло вхопив його Джек за руку і шепнув:

— Глядїть — он там! Бачите, там на землї якийсь темний предмет. — Якраз бачу, він порушаєть ся!

Блюм глянув в тому напрямі. З причини великої віддалї, не легко було відгадати, що се таке.

Із найбільшою осторогою посували ся дальше. Аж нагло Блюм спинив ся та лиш із трудом здавив в собі крик: шістьох Бедуїнів лежало там у глубокому снї.

Але чи справдї спали?

Нараз побачив Блюм, що із тої сторони, де спали Бедуїни, щось снуєть ся по землї. Був се якийсь темний плин. Блюм зрозумів. Маючи кріси приготовані на всякий випадок, наблизили ся до того місця. Здогад Роберта був правдивий. Зараз побіч Бедуїнів стояв на землї перевернений котел, з якого звільна випливав той темний плин. Побіч лежали начиня до питя. Бедуїни лежали без тямки — „пекуча вода" зробила із диких синів пустинї безборонні єства.

ДРУКУЄТЬ СЯ:

МОНОЛЬОҐИ Й ДІЯЛЬОҐИ

ЗДАВНА ВИЖИДАНИЙ ПІДРУЧНИК ДЛЯ ВПОРЯДЧИКІВ ВЕЧЕРІВ СМІХУ, КОНЦЕРТІВ І ТОВ. ЗАБАВ.

ЦІНА ПРИМІРНИКА 25ц.

КНИГАРНЯ М. ПАСІЧНЯКА

ЗАЛОЖЕНА В 1917 РОЦІ

ЗРАЗУ ЯК: КНИГАРНЯ АКОРД

має на складі всякого рода книжки, як: шкільні, драматичні, повісті, наукові, до молитви та до побожного читаня; дальше ноти для хорів та сольові, на скрипку і фортепян; великий вибір переписних листків із українського житя та міжнародні; образи для прикраси українських хат та побожних християн; листовий папір, коверти та прочі прибори до писаня; має також прибори для драматичних кружків.

Книгарня Пасічняка має свою власну друкарню та видає українські книжки та ноти й оправляє книжки гарно та міцно.

Вскорі почне видавати книжки практичного змісту.

Має на складі також скрипки, мандоліни, ґітари, ґрамофони й рекорди та прибори до всіх інструментів.

Порад у всяких справах уділяє безплатно.

Пишіть у всякій справі до:

M. PASICHNIAK

216 DUFFERIN AVE.

WINNIPEG, MANITOBA.

59-ий СШИТОК СЬОЇ ВЕЛИКОЇ ПОВІСТИ ВИЙШОВ З ДРУКУ ДНЯ 11-го ЦВІТНЯ 1924 р.